

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉTIKÖNYV

GÓGÁNFA2017

TERVEZET

Tisztelt Olvasó!

Gógánfa Község Önkormányzata Képviselő-testülete nevében köszöntöm Önt, Önöket!

Örömünkre szolgál, hogy érdeklődik településünk múltja, jelene és jövője iránt. Település arculati kézikönyvünk bemutatja, milyen volt és azt, hogy milyennek szeretnénk látni Gógánfát. Képviselő-testületünk mindenben megpróbált megfelelni a hagyományoknak és a jövő kihívásainak, ízlésének is. Örömmel vettük a lakosság ötleteit, munkáját, segítségét. Hisz minden siker csak közös munka eredménye lehet. Egy település élete nagyban függ attól, hogy lakói milyen közösséget tudnak alkotni, mennyire tudnak közösen tenni azért, hogy szebb, élhetőbb települést építsenek maguknak, utódainknak. Tudjuk mindannyian a legapróbb sikerért, sikerélményért is meg kell dolgozni keményen. A közös célért, Gógánfa jobbá tételéért kívánok erőt és kitartást a közös szép jövő eléréséhez minden jelenlegi és jövőbeni Gógánfai lakosnak.

Formáljuk, építsük közösen Gógánfát!

*Nagy Róbert
polgármester*

Tartalom

1. Bevezetés	4
2. A település bemutatása	5
3. Örökségünk	6
4. Eltérő eredetű, használatú és beépítésű területek	8
5. Ajánlások - Építészeti útmutató.....	11

1. Bevezetés

A Településképi arculati kézikönyv műfajának meghonosítása Magyarországon egy kísérlet, amely összhangban az új építési jogszabályokkal a változó kor és ízlés épített környezettel szembeni kihívásaira kíván egyfajta választ adni. Természetes dolog, hogy a technológia fejlődése az életmód átalakulásával, és az épített környezethez való viszonyunk, a vele szemben támasztott igényeink változásával is együtt jár. Az utcák, a terek, a házak és a középületek is átalakulnak, nem csak képük, de használatuk is módosul. Ebben a változásban, szerencsére, egyre nagyobb a mozgástere és a szerepe a közösségeknek. Jelen kézikönyv éppen a tárgyalt települések lakói és vezetői számára készült, a készítőik célja pedig egy közérthető, közmegegyezésen alapuló építészeti útmutatás közreadása volt.

A városi és falusi települések közötti különbségből ma is számos eltérés származik, amelyek a kézikönyv írása során is felmerültek. Nem csak a méret, vagy a lakosság szám, azok, amik elkülöníti e két településformát, legalább ennyire fontos az eltérő életmód, területhasználat, és az ebből fakadó különböző épületállomány, és közterületi funkció. A hangsúlyok, ahogyan alább jól látható lesz, máshová tevődnek, és a problémák is másutt jelentkeznek. A falvakban fontosabb például a helyi közutak és állapotuk, vagy a temetők szerepe, és sokkal kevésbé jelent gondot a csökkenő zöldfelület arány, a rossz levegőminőség, vagy a harsogó fényreklámok. A különbségekre maguk a lakosok hívták fel a készítőik figyelmét, és kérték a tartalom ilyen irányú módosítását.

E kis kötetbe foglaltak nem szabályok, inkább olyan normák, vagy tanácsok, amelyek esszenciális segítséget nyújtanak. Segítenek eligazodni a jogszabályi előírásokban, ötleteket adnak a felújítások, bővítések, építkezések tervezéséhez, kivitelezéséhez a tulajdonosoknak. Fontos cél, hogy a kézikönyv segítsen tisztán látni a település történetét, jelen építészeti állapotát, és a meglévő értékeit is. A kézikönyv készítését előíró jogszabályalkotók hosszú távú célja ezekkel összhangban pedig az volt, hogy a megrendelő és elsődleges közönségben, a lakosokban növelje a településük szeretetét, és fokozza a lakókörnyezetük minősége iránti igényeiket.

A településtörténetre és az örökségi elemekre vonatkozó fejezetek, a térképek, és a képes forma egyben alkalmas lehet turisztikai célra is, hiszen összefoglaló információt nyújt a településről a közeli, vagy távoli vendégek, látogató számára.

A végső célkitűzések, a javuló minőségű, a modern kor kihívásainak megfelelő, de a hagyományokat mesze menően tiszteletben tartó és megújító szemlélet irányába, ezek általánossá válása felé, ez a kötet csak egy, de fontos lépés.

A kézikönyv készítése során számos forrástípust feldolgoztunk, a tudományos, műemléki szakirodalom áttekintésén túl, régi térképek, archív fotók, a műemléki és régészeti adatbázisok voltak munkák kiindulásai. A település helyszíni lejárását, fotózását lakossági egyeztetés (fórum és internetes konzultáció) követte, végül az összes adat feldolgozása és leszűrésével keletkezett ez a szándékaink szerint rövid, közérthető, és modern, vonzó formátumú könyv, melyet szíves használatra adunk közre.

A szerzők

2. A település bemutatása

Gógánfa a Marcal folyó medencéje alkotta kistáj déli, a folyó kisebb vízhozamú, eredéshez közeli részén, fekvő település. A Marcal-medence hazánk óceáni éghajlati hatású területén található, amely a többi, szomszédos területhez képest átlagosan nagyobb és egyenletesebb eloszlású csapadékot, és alacsonyabb hőmérsékletet is jelent. A völgyet, így a település határát is a lejtőkkel határolt sík, magas talajvízállású termőterületek jellemzik.

Bár a talaj minősége nem a legjobb, de az állandó vízjárás, és az enyhe mikroklíma az őskor óta folyamatosan vonzották a megtelepedő embert.

A régészeti leletek tanúsága szerint ugyan a település csaknem folyamatosan lakott volt a mai falu történetének kezdetei az írott források hiány miatt alig ismertek. Az Árpád-kor elején, a 11. században, a falu szemben később jellemző állandóságával még sokáig „mozgó” település volt. Egy adott területen vándorolt, és költözött a lakosság, ebből alakult ki később a falvak külterülete. Az állandóságot 1100 tájától egyre inkább a templom és a temető jelentette, amely azután a falu szakrális, eszmei és igazgatási központjává vált. Ezzel magyarázható, hogy a települése bel-, és külterületén is több középkori régészeti lelőhely ismert, amelyek mind azonosak lehetnek a legkorábbi Gógánfa helyével.

A középkorban használt Gógánfalva név formája árulkodik annak egykori eredetéről, amely az 1280 körül élt tulajdonosnak, Gógán comesnek állít emléket. A Gógánfalvai család más középkori iratban nem szerepel, de későbbi, 16. századi források erősítik a feltételezést, hogy egykor létező személyről és családról van szó. A középkori fejlődés békés évszázadainak a török Hódoltság vetett véget. Először a Balaton északi partját 1548-ban végigpusztító törökök dúlták fel a környékbeli falvakat, de a sümegi vár kvázi végvárrá válása miatt, a vár védelmében az összes újratelepült, és közülük Gógánfa a többszöri török pusztítás ellenére sem néptelenedett el. A 18. század elejétől ismét növekedett lakosságának száma, s azzal együtt birtokosaié is, 1780-ban már tizennyolc nemesi család osztozkodott rajta. Az újkorban a 16. század folyamán elpusztult Máh és Törkenc falvak is határába kerültek, művelhető földjeikkel, szőlőikkel és malmaikkal. A termőtalaj 1720-ban rossznak mondott, a művelt terület irtáson feküdt, amelyet a Marcal sokszor fenyegetett áradásaival. A helyzet a források tanúsága szerint, a 18. század közepe után változni látszik, ekkor a legnagyobb művelt területtel a Gyömöreyek rendelkeztek. Jobbágysága a földesúri birtokos közösséggel között szerződés alapján viszonylag jobb helyzetben élt, s ezáltal a 18. század utolsó negyedében a jobb módú falvak közé tartozott, kiemelkedett szomszédjai közül.

A 20. századra számtalan nemesi és paraszti birtokosa kezén oszlott meg, a 20. század közepe után a környékbeli falvak közül a legnagyobb lélekszámú településsé növe ma a körjegyzőség központja.

3. Örökségünk

A változatos növénytakarójú, szelíd tájak, a jó természeti adottságok a legkorábbi időszakról vonzották állandó megtelepedésre az embert. Gógánfa bel- és külterületén, lévén ilyen területen fekszik, nem kevesebb, mint tizenhét védett régészeti területet tartanak nyilván.

A Marcal mindkét partján hosszan elnyúló, többretegű az őskortól a római kor végéig lakott települések nyomai ismertek, egykor középkori falu terület el a falutól északra fekvő külterületen. Középkori házak maradványai ismertek a Tihany utca déli végéről, és a sportpálya melletti telekről. Az utóbbi terület már a rómaiak által is lakott lehetett.

A legjelentősebb, országosan védett műemlék a falu közepén, az átmenő országút kanyarulatában, szabadon álló későbarokk, keletelt templom, a hajónál keskenyebb, sokszögzáródású szentéllyel, nyugati, bejárati főhomlokzatához épített, törtvonalú sisakkal fedett, óraíves párkányú toronnyal, a szentély északi oldalán sekrestyével. A homlokzatai tükrös tagolásúak, a torony homlokfalát a karzatszint magasságában hegedűablak, az oromfal magasságában kis körablak töri át. A hajót háromszakaszos csehsüveg-boltozat, a szentélyt egy csehsüveg-boltozat, a sekrestyét fiókos dongaboltozat fedi. A kétpilléres karzat három csehsüveg-boltozaton ül.

Bár a középkorban templomos hely volt, a gógánfai plébániáról csak késői adat szól, e szerint 1550-ben a plébánosi állás betöltetlen volt, később a korai temploma nyomtalanul elpusztult, és a török hódoltság után csak kis fa imaház volt a faluban. Az 1746-ban felvett egyházlátogatási jegyzőkönyv már Keresztelő Szt. János újonnan épített templomát említi a falu felső végén, amely ekkor még favázás sövényépület nádfedéssel, kívül-belül agyaggal tapasztva és fehérre meszelve. A kisméretű épület helyett az egyházközség és a földesurak 1762-ben a falu közepén új téglatemplomot emeltettek, falazott karzattal, azon orgonával, új oltárral és szószékkel. A kis fatemplomot öregsége miatt 1780-ban elbontották. Az új, szilárd anyagú plébánia sem lehetett nagyon tartós, mert az 1790-es évek elején már újjá kellett építeni, mai formáját ekkor nyerte el. A belső ma már csak kevés építés kori részletet őriz. A főoltár historizáló, a fa alépitményen három fülkés retabulum, középső oltárképén Krisztus megkeresztelése, a két oldalfülkében Szt. István és Szt. József szobra áll. Valószínűleg az 1908. évi felújításból származik. A padok egyszerű, barokk vonalú oldallapokkal rendelkeznek, a 18. század végéről valók, a mai orgona 20. század eleji.

A templom északi oldalán, újabb talapzaton, szabadon áll a karjában feszületet tartó Nepomuki Szent János homokkőből faragott rokokó hatású, későbarokk kőszobra. Az önállóan is védett szobor 1782-ben készült.

Szintén országos védettségű, és szakrális épített emléke a falunak a falu közepén, a Tihanyi és a Vasút utcák által határolt saroktelken álló, későbarokk fogadalmi kápolna, amelyet 1782-ben, a temetőben állt, és két évvel azelőtt lebontott kis fatemplom pótlására, családi temetkezőhelyként Gyömörey József földesúr építtetett. A telek belsejében szabadon álló, keletelt kápolna, a hajóval azonos szélességű, félköríves záródású szentéllyel, és nyugati, bejárati főhomlokzata felett kis toronnyal rendelkezik. Megjelenése igen egyszerű, a hajót csehsüveg-, a szentélyt negyedgömb boltozat fedi. Berendezése 20. századi.

Az egykori nemesi rangú lakók által hagyott épített hagyaték legfontosabb fennmaradt elemei a Külley-kastély, és a Gyömörey-kúria, melyek közül az előbbi az értékesebb. A kastély korábbi nemesi lakhely telkén, a Kisfaludy utca templomhoz közel eső végén áll, és a mai

formáját a 20. század elejére nyerte el. A közelmúltban példaszerűen felújított, földszintes, középrizalitos, historizáló épület már az 1930-as évek óta ad otthont a községi iskolának. Egyszerre szakrális- fogadalmi emlékek, tájékozdási- és határpontok is a magyar vidék jellegzetes színfoltjai, az útmenti fogadalmi szobrok és keresztek. E sajátos plasztikai műfajnak Gógánfa bel- és külterületén is számos színvonalas példája akad. Közülük a legrégebbi a templom mellett álló kereszt, amelyet 1892-ben állítottak. A többi darab jellemzően 20. század eleji, így a Deák Ferenc utcában, a Tihanyi utca torkolatában, vagy a községtől keletre, a vasút közelében álló útszéli keresztek.

4. Eltérő eredetű, használatú és beépítésű területek

A falusias települések közül a kisebb méretűek nagyon gyakran őrzik kora újkori (18. század eleje) születésük során létrejött út és utcahálózatukat, hiszen a főbb közlekedési útvonalakhoz igazodnak, s ezek nem ritkán évezredes múltra is visszatekinthetnek. A Kárpát-medencében az emberi megtelepedésre különösen ideális helyek a neolitikum (ie. 10000) óta lényegében ugyanazok, melyek használatát a változó életmód, időjárás és történelem csak kis mértékben befolyásolta. E potenciális lakóhelyek között a legrövidebb, legkényelmesebb útvonalak az első településekkel együtt létrejöttek, és azóta vonalvezetésük általában csak kissé módosult: a kora újkorból már térképeken is feltüntetett hazai útvonalhálózat a maival csaknem teljesen megegyezik. Gógánfa a főútvonal mellé települt, de szabálytalan telekosztású falvak közé tartozik. A történeti térképek tanúsága szerint a település középső része, a templom körül, egy szabálytalan formájú, szűk tér volt, amelyből négy irányban kiinduló utcák lazán épültek be. A szalagtelkeken fésűs, utcavonalas, és előkertes beépítés volt a jellemző a 20. század elejéig.

Az utak településszervező szerepén túl, a bevezetőben említett módon számos különbség akad a város és falu szerkezete között. A legtöbb hazai faluban csak ritkán lelhető fel jól elkülönülő egységesen régi, vagy bármilyen szempontból azonos jellegű falurész. Az utakat leszámítva legkorábbi épített „réteget”, amely legfeljebb középkori eredetű, de ma formájában jellemzően kora újkori, a templom jelenti. A legritkább esetben fordul elő újraterülepült kistelepülésen ebből a korszakból származó ház, a máig fennmaradt 18. századi lakó és gazdasági épületek inkább nemesi tulajdonoshoz köthetők, és a korabeli falusi átlag szintje felett állók. A 19. századot csak kevés, jellemzően késői épület képviseli, ma egyéb híján, ezek reprezentálják a „hagyományos” faluhoz leginkább illő képet. A sokszor polgári építészet hatása alatt álló régi parasztházak egykor azonban ugyanúgy kiemelkedtek környezetükből, a füstös konyhás, háromsejtes, nádfedéces, vályogépületek közül, mint a későbbi ún. Kádár-kockák. Az utóbbiak már a 20. század középső évtizedeinek faluképéhez tartoznak, és ma is erősen dominálnak. A típus, a zárt, négyzetes alaprajzú, előkertes, nagyablakos, sáttortetős kispolgári villa, már az 1930-as években létezett, és 1950 után a falusi lakosság életszínvonalának emelkedésével szaporodott el az országban, természetesen közben már a szocializmus lehetőségeihez igazodva, egyre jobban mellőzve az egyedi tervezés és kivitelezés kezdeti színvonalát, minőségét. Nem nehéz a kisablakos, oldalhatáron és utcafronton álló, oromzatos kis parasztház tudatosan kiválasztott ellentét látni az 1960-as, 70-es évekbeli családi házakban, amelyek a paraszti lét tagadását, a vágyott életmódváltást is magukkal hozták. Az utolsó füstös konyhák, és sok módosabb, 1900 körüli falusi lakóház is 1960 után tűnt el nyomtalanul.

Az építészeti divat változása az 1980-as évektől újabb típusok megjelenését hozta, amelyek azonban már nem kapcsolódtak a hazai építészet szerves fejlődéséhez. A média mintaadó szerepe egyre jobban felértékelődött, és tovább fokozódott az 1990-es években a sajtótermékek számának és típusának bővülésével, majd 2000-től, az Internet elterjedésének köszönhetően. Az 1980-as, 90-es évek alpesi házait nem éghajlati vagy életmódbeli váltás, hanem a jóléti osztrák és német példák vonzerejének növekedése magyarázza. Az újabb és újabb stílusok, mediterrán, hegyvidéki, minimalista, modern stb., változó technológiák, különösen a gyors építésű, részben előre gyártott házak, egyre összetettebb és

változatosabb településképet eredményeznek, s mindez különösen a kistelepüléseken szembeötlő.

A falu épített szövetében elszórva, és váltakozva tűnnek fel a különféle korszakok jellemző lakóépület stílusai, nem egy régi épület kapott átalakítás során új külsőt, s akad olyan új építésű ház is, mely az oromfalas, korábbi képet idézi. Jól elkülöníthető települési egységeket a történeti betelepülés ideje, és telekosztása szerint tudunk meghatározni, de definiálni, szemben a városi lakóterületekkel, nem a beépítés jellege alapján, hanem sokkal inkább a használat szerint lehetséges. Az alább szereplő kategóriák így a kistelepülési formához igazított területi beosztás egy lehetséges módját is szemléltetik.

A település történeti magja és az utak

Gógánfa történeti magját, a legkorábban lakott, és oldalhatáron álló házak sorával beépült, középen egykor kiszélesedő, szabálytalan, térszerű részét a mai Kisfaludy utca déli része, a Tihanyi utca északi vége, és a Fő utca ezek közé eső szakasza jelenti. A település nyugati határa a mai közelében volt, de keleten csak néhány száz méterrel húzódott a Tihanyi utcától nyugatra. A mai temető területe ekkor még távol eső külterületi hely volt.

Az utcák vezetése, a templom, a kápolna, és a két, későbbi formában fennmaradt úri lak telke azok, amelyek a 18. századi állapotokra visszavezethetők. Sem házak, sem összefüggő telekosztás nem maradt fenn e korai időszakból.

A belső utak állapota közepes-rossz, a mai útburkolatok jellemzően régiek, és túlhasználtak. A járdáknak részben már felújítottak.

A település későbbi növekedése

A falu növekedése a 19. században inkább a már lakott területek sűrűbb beépítését jelentette. A 20. század elejére a település északi és déli irányban is nőtt, a 20. század közepére kialakultak a részben korábbi eredetű Petőfi, Új, Arany János és Kisfaludy utcák, amelyek már a 20. század második felében épültek ki igazán. Ekkora a település, ha laza beépítéssel is, de elérte a főút mellett fekvő temető területét.

A termelőszövetkezet ugyanekkor került a település déli részére, a Tihanyi utca és Vasút utca leágazása közé.

19. századi eredetű szűk telekosztás szórt beépítés jellemzi a Kisfaludy utca déli végét, a Deák Ferenc utca nyugati szakaszát, és a Tihany utca északi végét, itt több olyan ház áll, amelyek magja 20. század eleji előzményeket rejt. A faluképet az 1960-as, 70-es évek építkezései, és ezek közelmúltban lezajlott változatos minőségű és stílusú korszerűsítései (szigetelések, ablakcserék, új kerítések) jellemzik.

Temető

A falu központjától távol fekvő, egykor a falu külterületének számító hely ma a főút mellett fekvő, a faluval összeérő szűk sírkert, melyben a legrégebbi, fellelhető sírkő 1856-os. Három nagyméretű, Keszthely környéki homokkőből faragott sírkeresztje mellett nagyobb számú, ugyancsak homokkőből való sírtábla áll benne zömmel a 20. század elejéről.

A sírok többsége műkő, a régebbi táblák és keresztek ezek között, elszórtan állnak. A közelmúltban bővített, felújított ravatalozó jó arányú, kisméretű, huszártornyos épület.

Beépítésre nem szánt területek, zöldfelületek

Gógánfa külterületén, a településtől délre a Nemzeti Ökológiai Hálózat részét képező ökológiai folyosó fut keresztül, amely kiemelt természetvédelmi érték. A település belterületén álló egykori Külley-kastély (ma iskola) környezete örökségi értéket képviselve szerepel a hazai történeti kertek adatbázisában, noha az egykori kastélyegyütteshez kapcsolódóan, mesterségesen létrehozott díszkert maradványait már alig őrzi.

A község körüli területek legnagyobb része mezőgazdasági terület: szántó-, illetve gyeplelőterületek találhatóak. A Gógánfától nyugatra folyó Marcal szabályozott medre miatt errefelé még jellegtelen vízfolyásnak minősül.

A lakott területen belül a zöldfelületek legnagyobb részét a lakóházakhoz tartozó dísz- és haszonkertek teszik ki. A település központjában lévő teresedések, útkereszteződések részben parkosítottak, a község északi határában sportpálya található. Gógánfa szabadidőparkja a közelmúltban létesült, a területen padok, asztalok, több sütőgetőhely és sportpálya is található. A park további fejlesztése során szabadtéri színpad kialakítását is tervezik.

5. Ajánlások - Építészeti útmutató

TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRESZ

A település a 18. századtól több utcás kismemesi falu. Településmagját a központba összefutó utcák alkotják. ezek egy része keskeny szalagtelek. A szalagtelkeken, oldalhatáron álló, téglány, vagy „L” alaprajzú épületek állnak. Földszintes, nyeregtetős, vagy kontyolt tetőségek. Az épületek homlokzatai állatában az utcavonalon állnak. Csak néhány épület 20. század eleji homlokzati kialakítása maradt fenn. Ebben a településmagban helyezkedik el, a két úri lak, „kiskastély is. A felújított kiskastélyok egyike közfunkciót tölt be. A megmaradt telekosztásokon napjainkra az épületek többsége már a 20. századot képviseli.

A történelmileg legkorábban kialakult településmag beépítési sajátosságait és utcaképét az építészeti örökség védelmére javasolt területként szükséges kezelni.

ÁTALAKULÓ TELEPÜLÉSRESZ

A település főként a 20. században érte el jelenlegi kiépítését. Részben a meglévő utcák további szakaszai épültek be, részben új utcák keletkeztek. Jellemzően itt is az oldalhatárra telepített építési mód jelenik meg, de a beépítés sokkal lazább. Az előkertek nem állandó. Az épületek nagy többségükben a 20. század második felében keletkeztek. Tömegformálásuk, tetőidomuk, homlokzati kialakításuk az építési idejükre jellemző formavilágú.

Az új településrészeket általános besorolású területként szükséges kezelni.

AJÁNLÁSOK / TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRESZ

- Telepítés

A házak jellemzően telekhatáron álló telepítésűek, „L” alakú alaprajzi kialakítással. Általában kontyolt magas tetővel. A szélesebb telkeken, az utcával párhuzamos gerincű kontyolt, részben kontyolt, vagy oromfalas magastetős épületek. Az épületek az utcához kis mélységű előkerttel kapcsolódnak. Ezek megtartása javasolt.

A telken, szabadon állóan elhelyezett épület, vagy a nagymértékben hátrahúzott épület építése nem javasolt.

- Magasság

Az épületek magassága közel azonos, földszintes, magastetős épületek. A régi épületek bontásával épülő új épületnek illeszkednie kell a kialakult utcaképhez. Nem javasolt a kétszintes magas, avagy lapostetős kialakítás.

- Tetőhajlásszög

A legkorábbi utcákban kiépült épületek tetőhajlásszöge közel azonos. (35-45°) Az új beépítésű épületnek igazodnia kell a meglévő épületállományhoz. Ennél magasabb, vagy lapostetős épület építése nem javasolt.

Az épületekre az egyszerű tetőforma a jellemző. Az új épületeknél, a kialakult utcaképre ügyelni kell.

Nem javasolt az északi (német, angolszász) vagy mediterrán területekre jellemző, erősen szabdaltszerű tetőforma. Egy épületen belül, nem javasolt különböző, egymástól eltérő

tetőfelépítmények alkalmazása. A tetőhéjazat, kiselemes cserépfedés legyen. Kerülendő a nagyelemes betoncserép, a bitumenes lemezfedés, avagy a fémlemezfedés alkalmazása.

- Anyaghasználat,(színek)

A történeti településrész színvilága változatos, mégis megfigyelhető egy visszafogott anyag és színhasználat. Az épületek homlokzatszínének választásakor érdemes a településen, régebbi épületein fellelhető színeket alkalmazni. Előnyben részesíthetők a világos színek. (fehér, világos földszínek). Kerülni kell a nagyon markáns, erőteljes éppen divatos színek használatát. (Benetton zöld, narancssárga, lila, mély bordó).

- Kerítés

Az épületek megjelenését nagyban befolyásolja az utca vonalán megjelenő kerítés. Ezek jobbra alacsony, tömör lábazattal és szellős rácsozattal jelennek meg a történeti településképpen. Új kerítés építésekor érdemes a meglévő kerítések tanulmányozása és mintául vétele.

- Tornácok

A tornácok az épületek kertre néző hosszú szárnya mentén helyezhetők el, egyszerű fa szerkezetű kialakításuk javasolt. Az utca felé megjelenő földszinti, vagy emeleti erkélyek kialakítása nem javasolt. A 20. század elején megjelenő, „kódissállásra” emlékeztető kontyolt, magas tetős üvegezett verandák szintén javasolhatók. Az utca felé megjelenő terasz helyett, a kert felé néző fedett, nyitott terasz építése ajánlott.

- Ajtók, ablakok

Az épületek megjelenését, nagyban befolyásolják a homlokzati nyílászárók. A történeti településrészen még megfigyelhetők, a hagyományos nyílaskialakítás példái. Általában két szárnyú, jellegzetesen két vagy három osztatú ablakok, az utcai homlokzaton szimmetrikus kialakításasal.

A még meglévő épületek felújításakor érdemes példaként venni, a település legöregebb épületeinek nyílászáró rendszerét. A homlokzaton megjelenő két ablak kedvezőbb homlokzati megjelenést biztosíthat. Hosszúkás, kétrétegű, vízszintes tokosztós ablakok beépítése nagy szerepet játszik a településképp fenntartásában. Nem javasolt a három részből álló egyetlen homlokzati ablak. Gyakori a külső redőnytokok megjelenése. A meglévő épület felújításakor, vagy új épület építésekor javasolt a belső sötétítő függöny, vagy külső zsaluk alkalmazása. Az ablakok keretezése nem javasolt. Keretezés alkalmazása esetén egyszerű szalagkeret javasolható. A lakóépület funkciójának megváltozása esetében sem javasolt az utcai ablak helyén ajtó nyitása.

- Homlokzatképzés, anyaghasználat

A település épületeire a vakolt, egyszerű homlokzati megjelenés a jellemző. Az új, oldalhatáron álló épületek homlokzati megjelenése minél visszafogottabb legyen. Elegendő a főpárkány vonalának (oldalhomlokzat ereszmagassága) és a lábazati felületnek a megjelenése. Amennyiben tagoltabb homlokzatot szeretnénk építeni, úgy javasolt a településen még fellelhető épületek homlokzati kialakítását tanulmányozni. A homlokzatok vakolt felületei mellett, a lábazatok vakolt, festett, vagy kőlábazatként jelenjenek meg. Nem javasolt az település épületeitől idegen anyaghasználat, (faburkolatú homlokzat), vagy északi (német, angolszász) homlokzati kialakítás alkalmazása.

- Részletek

Az épületekhez szorosan hozzátartoznak a „technikai” jellegű részletek is, mint a kéményfejek kialakítása és a tetőszellőző ablakok. Ezek megjelenése és egyedi kialakítása szintén meghatározó szerepű az épülettömeg szempontjából. Ezek építésekor érdemes a település történeti település részén még fellelhető kéményfejek és bádogablakok mintául

vétele. Életünk megváltozását jelzi a digitális technológia megjelenése, és az ezek működtetéséhez elengedhetetlen vevőantennák és tányérok megjelenése. Ezek elhelyezésekor ügyeljünk, hogy ne az utcára néző leglátványosabb homlokzat képét befolyásolják. Javasolt ezen berendezések elhelyezése a kevésbé látható kert felé néző, hosszabb homlokzati szakaszokon.

A településen még fennmaradt, a múlt század elejét felidéző, gyakran nem működő kutak, szintén meghatározó elemei a településképek. Felújításuk, megtartásuk javasolt.

- Kerítések

A történeti településrész kerítéseinek anyag és formahasználata változatos, szép kialakítások sorát láthatjuk. Általában jellemző a telket határoló kerítésen a gyalogkapu és nagykapu együttese. Új kerítés építésekor érdemes ezeket tanulmányozni.

A lábazatok lehetnek vakoltak, vagy kő lábazatok. Kerülni kell a kőimitációjú betonlábazatok, vagy a beton lábazatra ragasztott mediterrán jellegű ragasztott kőlábazat építését. Javasolt a környéken található természetes kőanyag használata. A felső szakaszon az egyszerű dróthálós (haidekker rácsos) vagy egyszerű pálcás kerítés javasolt. Nem javasolt az esetleges fémipari hulladékból kialakított kerítések megjelenése. Új kerítés építésekor érdemes a település szép példáit alapul venni. Nem javasolt az utca felől zárt tömör megoldások, avagy az ugyan fából kialakított, de mégis tömör hatású kerítések alkalmazása. Nem javasolt, a forgalomban kapható előre gyártott fa kerítéselemek megjelenése a településképekben. Széldeszka kerítések építéskor a település korábbi fa kerítéseinek kialakítását javasolt figyelembe venni. Az oldalsó és hátsó kerítések ugyan kevésbé léthatóak az utca frontjáról mégis érdemes átgondolni anyagukat, zárságukat.

AJÁNLÁSOK/ ÁTALAKULÓ TELEPÜLÉSRÉSZ

- Telepítés

A házak jellemzően telekhatáron álló telepítésűek, „L”alakú alaprajzi kialakítással. Általában kontyolt magas tetővel. A szélesebb telkeken, az utcával párhuzamos gerincű kontyolt, részben kontyolt, vagy oromfalas magastetős épületek. Az épületek az utcához kis mélységű előkerttel kapcsolódnak. Ezek megtartása javasolt.

A telken, szabadon állóan elhelyezett épület, vagy a nagymértékben hátrahúzott épület építése nem javasolt.

- Magasság

Az épületek magassága közel azonos, földszintes, magastetős épületek. A régi épületek bontásával épülő új épületnek illeszkednie kell a kialakult utcaképhez. Nem javasolt a kétszintes magas, avagy lapostetős kialakítás. Újonnan kialakított építési telkeken is javasolt a településre jellemző épületmagasság alkalmazása

- Tetőforma

Amennyiben a településrészen már jellemzőbb a tördelt tetőforma (egymás melletti három telek esetében) úgy ebben az esetben nem javasolt az egyszerűbb tetőforma alkalmazása. Amennyiben azonban jellemző maradt az egyszerű tetőforma, úgy nem javasolt a tördelt tetőforma alkalmazása.

- Anyaghasználat,(színek)

Az átalakuló településrész színvilága változatos, mégis megfigyelhető egy visszafogott anyag és színhasználat. Az épületek homlokzatszínének választásakor érdemes a településen, régebbi épületein fellelhető színeket alkalmazni. Előnyben részesíthetők a világos színek.

(fehér, világos földszínek). Kerülni kell a nagyon markáns, erőteljes éppen divatos színek használatát. (Benetton zöld, narancssárga, lila, mély bordó).

- Kerítés

Az épületek megjelenését nagyban befolyásolja az utca vonalán megjelenő kerítés. Ezek jobbára alacsony, tömör lábazattal és szellős rácsozattal jelennek meg az átalakuló településrészen is. Új kerítés építésekor érdemes a meglévő kerítések tanulmányozása és mintául vétele.

- Tornácok

A tornácok az épületek kertre néző hosszú szárnya mentén helyezhetők el, egyszerű fa szerkezetű kialakításuk javasolt. Az utca felé megjelenő földszinti, vagy emeleti erkélyek kialakítása nem javasolt. Az utca felé megjelenő terasz helyett, a kert felé néző fedett, nyitott terasz építése ajánlott.

- Ajtók, ablakok

Az épületek megjelenését, nagyban befolyásolják a homlokzati nyílászárók. Az átalakuló településrészen még megfigyelhetők, a hagyományos nyíláskialakítás példái. Általában kétszárnyú, jellegzetesen két vagy három osztatú ablakok, az utcai homlokzaton szimmetrikus kialakítással.

Új épületek építésekor érdemes ezeket a példákat alkalmazni.

A még meglévő épületek felújításakor is érdemes példaként venni, a település legöregebb épületeinek nyílászáró rendszerét. A homlokzaton megjelenő két ablak kedvezőbb homlokzati megjelenést biztosíthat. Hosszú, kétrétegű, vízszintes tokosztós ablakok beépítése nagy szerepet játszik a településképi fenntartásában. Nem javasolt a három részből álló egyetlen homlokzati ablak. Gyakori a külső redőnytokok megjelenése. A meglévő épület felújításakor, vagy új épület építésekor javasolt a belső sötétítő függöny, vagy külső zsaluk alkalmazása. Nem javasolt a külső redőnytokok beépítése. Az ablakok keretezése nem javasolt. Keretezés alkalmazása esetén egyszerű szalagkeret javasolható. A nyílászárók színe, a településen alkalmazott színvilághoz illeszkedjen. (világos, és középbarna, zöld)

- Homlokzatképzés, anyaghasználat

A település épületeire a vakolt, egyszerű homlokzati megjelenés a jellemző. Az új, oldalhatáron álló épületek homlokzati megjelenése minél visszafogottabb legyen. A homlokzatok vakolt felületei mellett, a lábazatok vakolt, festett, vagy kőlábazatként jelenjenek meg. Nem javasolt az település épületeitől idegen anyaghasználat, (teljes faburkolatú homlokzat), vagy északi (német, angolszász) homlokzati kialakítás alkalmazása. Tetőhéjazatként a kiselemes cserépfedés javasolt. Az épület stílusához illeszkedően alkalmazható a betoncserép, avagy a matt fémlemezfedés alkalmazása

- Részletek

Az egyszerű, de igényesen kitalált és szépen megépített részletek gazdagítják az épületet. Egy-egy burkolat, eresz vagy párkány kialakítás az épület meghatározó eleme lehet. A burkolatok lábazatok kialakításakor a helyi építési anyagok használata javasolt.

Az épületekhez szorosan hozzátartoznak a „technikai” jellegű részletek is, mint a kéményfejek kialakítása és a tetőszellőző ablakok. Ezek megjelenése és egyedi kialakítása szintén meghatározó szerepű az épülettömeg szempontjából. Ezek gondos megtervezése javasolt. Életünk megváltozását jelzi a digitális technológia megjelenése, és az ezek működtetéséhez elengedhetetlen vevőantennák és tányérok megjelenése. Ezek elhelyezésekor ügyeljünk, hogy ne az utcára néző leglátványosabb homlokzat képét befolyásolják. Javasolt ezen berendezések elhelyezése a kevésbé látható kert felé néző, hosszabb homlokzati szakaszokon.

- Kerítések

Az átalakuló településrész kerítéseinek anyag és formahasználata változatos, szép kialakítások sorát láthatjuk. Általában jellemző a telket határoló kerítésen a gyalogkapu és nagykapu együttese. Új kerítés építéskor érdemes ezeket tanulmányozni.

A lábazatok lehetnek vakoltak, vagy kő lábazatok. Javasolt a környéken található természetes kőanyag használata. A felső szakaszon az egyszerű dróthálós (haidekker rácsos) vagy egyszerű pálcás kerítés javasolt. Nem javasolt az esetleges fémipari hulladékból kialakított kerítések megjelenése. Új kerítés építéskor érdemes a település szép példáit alapul venni. Nem javasolt az utca felől zárt tömör megoldások, avagy az ugyan fából kialakított, de mégis tömör hatású kerítések alkalmazása. Nem javasolt, a forgalomban kapható előre gyártott fa kerítéselemek megjelenése a településképből. Széldeszka kerítések építéskor a település korábbi fa kerítéseinek kialakítását javasolt figyelembe venni. Az oldalsó és hátsó kerítések ugyan kevésbé léthatóak az utca frontjáról mégis érdemes átgondolni anyagukat, zárságukat.

TOVÁBBI AJÁNLÁSOK

Kertek

Településünknek és épületeinknek egyaránt illeniük kell abba a környezetbe, amelyet az adott helyen az ember és a természet közösen formált. A történeti településrészekben a tájbaillesztés során a hagyományos településképi megőrzése az elsődleges cél, míg az újabb településrészek esetén a történeti maghoz való harmonikus kapcsolódás, valamint a meglévő táji környezethez való igazodás az irányadó. Ezekben nemcsak lakóépületünk stílusa, hanem kertünk kialakítása is fontos szerepet játszik.

A községben egyaránt található közvetlenül az utcafrontra települt, illetve – többségében – hátrébb húzott, kis előkerttel rendelkező lakóházak, oldalkertek pedig szinte minden ingatlan esetén megtalálhatóak. Az utcai szemlélő számára e kertrészek válnak leginkább láthatóvá, ezért a harmonikus utcakép érdekében törekedjünk ízléses, az épülettel összhangban lévő kert kialakítására. Díszes, gondozott előkertünkkel jó benyomást kelthetünk és hozzájárulhatunk utcánk, településünk szép arculatához.

Elhelyezkedésüknek köszönhetően Gógánfa néhány telkének hátsóbb részei is láthatóvá válnak a járókelők számára, továbbá akadnak olyan telkek is, amelyeken a hátrébb elhelyezett lakóépület előtt is haszonkertek terülnek el az utca felé. Igyekezzünk ezért telkünk teljes területét rendben tartani, ez nemcsak a harmonikus utcaképet és települési arculatot segíti elő, hanem saját életünkre, hangulatunkra is pozitív hatással lesz. A kert az épített környezet része, közvetlen életterünk szabadtérre kiterjesztett közege, így környezetünk nagy mértékben befolyásolja életvitelünket is.

A kertünkben alkalmazott építőanyagok legyenek összhangban az épületek anyagával. Igyekezzünk természetes, környezetbe illő anyagokat használni, a kerti építmények készülhetnek például kőből, téglából vagy fából. A kerti burkolatok színben is illeszkedjenek az épülethez. Kerüljük a rikító, kirívó színeket, amelyek elvonják a figyelmet mind az épületről, mind pedig a kert növényeiről. A visszafogott színek, burkolatok ellenben kihangsúlyozzák a növények változatos szín- és formavilágát.

Érdemes olyan fajokat telepíteni, amelyek nem csak virágukkal, hanem levelükkel, termésükkel is díszítenek, így majdnem egész évben színesíthetik udvarunkat. Törekedjünk a természeti és táji környezetbe illeszkedve, a hagyományos vidéki, háztáji kertek világát

megőrizve az éghajlatnak megfelelő lombhullató növényeket ültetni. Kertjeinkben – kivált a történeti településmag kertjeiben – lehetőleg kerüljük az örökzöldek, tuják, fenyők tömeges alkalmazását. Az előkertek faültetésre kevésbé alkalmasak, mivel azok túlságosan leárnyékolnák és takarnák az épületet. Az előkertek jellemző növényei ezért évelők és díszes virágú egynyáriak, hagymások, valamint kisebb díszcserjék lehetnek, ezek ültetését meghatározza a kert kitettsége, valamint árnyékos, illetve napos felületei. Figyeljük meg, mely növények érzik jól magunkat évek óta a környező kertekben, vagy kérjük szakember segítségét.

Haszonkertet kertünk hátsó, védettebb részére telepítsünk. Fák közül elsősorban gyümölcsfákat javasolunk, de a díszkerti területekre a település éghajlatát tűró lombhullató díszfák is kerülhetnek. A kevesebb gondozást igénylő lombhullató díszfák (pl. fűz, juhar, hárs) különösen ajánlottak olyan kertekben, amelyeket lakóik már nem tudnak intenzíven gondozni.

Az újabb, külső településrészek kertjeiben, új épületek környezetében nagyobb szabadsággal rendelkezünk a kert kialakítását illetően is. Egy-egy különlegesebb díszfa (pl. Magnolia, Albizia – selyemakác, Paulownia – császárfűz, stb.), díszcserje megjelenése üde színt adhat, ügyeljünk azonban arra, hogy az ilyen növények többnyire meglehetősen kényesek és fagyérzékenyek, valamint hogy szépségük nem tömegesen, hanem szoliterként, egyediként ültetve mutatkozik meg leginkább. A település régebbi telkein a környezetbe való megfelelő illeszkedés érdekében célszerű ezeket mellőzni, és a hagyományosabb, régóta ismert növények ültetését preferálni. Mindazonáltal a település minden kertjében javasolt megidézni a környező táj és a korábbi tájhasználat növényeit.

Utcák, terek

Utcák és terek esetén a legfontosabb cél a rendezettség elérése. A közterületek folyamatos fenntartásával, a nem használt közterületi elemek elbontásával, a különböző felületek határozott szétválasztásával (pl. szegélykövek alkalmazásával) jó eredményeket érhetünk el ennek érdekében. A megfelelő tájba illesztés érdekében a közterületeken igyekezzünk minél több gondozott zöldfelületet kialakítani, burkolatokat csak a szükséges helyeken (utak, járdák, parkolók, kocsibehajtók) alkalmazzunk.

Gógánfa fő utcáján kétoldali felszíni vízelvezető árok húzódik, a belsőbb részekben kétoldali járdával, a külső területeken és a mellékutcákon viszont többnyire csak az egyik oldalon van járda. Törekedjünk arra, hogy legalább a fő utca teljes hosszán kiépüljön mindkét oldalon a gyalogos járda. A járőfelületek, burkolatok kialakítása során a vízáteresztésre, a javíthatóságra, tartóságra és az akadálymentességre egyaránt gondolnunk kell. Törekedjünk arra, hogy a járdák egységes burkolatúak, semleges, visszafogott színűek legyenek. A község utcáiban aszfaltburkolat, betonlapok, a felújított részekben világosszürke kiselemes térkőburkolat található. Az egységes településarculat érdekében e térkőburkolat használata javasolt a település jövőbeni burkolatépítéseinél (járdák, parkolók) során is. Az árkok feletti gépkocsibehajtókat, gyalogos hidakat is egységes, egymáshoz illeszkedő kialakítással készítsük.

A felszíni vízelvezető árkok többsége kiépített, két oldalán zöldsáv húzódik, amelynek folyamatos fenntartása, nyírása kiemelt feladat. Gyeppótlókat, vízkedvelő évelőket (pl. nőszirm, sásliliom) is alkalmazhatunk az árkok mentén, ügyeljünk azonban arra, hogy a növények

terjedése ne gátolja az árok rendeltetésszerű működését. Cserjék ültetését csak a tágasabb területeken javasoljuk, azok ugyanis szűkítenék a tereket. Amennyiben van elég terünk cserjék ültetésére – például a főút mentén –, vigyázzunk arra, hogy a biztonságos közlekedés érdekében csak alacsony cserjék kerüljenek kiültetésre a közterületeken, a magasabb növények ugyanis mind a gyalogosok, mind pedig a gépkocsivezetők elől kitakarják a látványt, így sokszor balesetveszélyes helyzetet teremthetnek.

A fasorok kiemelik a település fő útvonalaival, irányítják a tekintetet. Gógánfa utcái vegyes képet mutatnak, köszönhetően az oszlopos örökzöldek és a lombos fák váltakozó megjelenésének. Törekedjünk a honos, lombhullató fákból létesített fasorok ültetésére. A fasorok kialakításakor ügyeljünk arra, hogy a megfelelő távolságra ültessük őket, figyelembe véve végleges méretüket. Olyan kisméretű fajokat válasszunk, amelyek nem nőnek bele a felsővezetékbe, egyéb közművezetékbe és az út fölé, akadályozva a biztonságos közlekedést. A jó faválasztással és ültetéssel elkerülhető a csonkolással kialakult fák csúnya látványa. Fontos, hogy a felszín alatti vezetékek (víz, gáz, csatorna, elektromos áram, telefon és internet kábel) tervezésekor kialakításánál is gondoljunk a fák gyökereinek helyigényére. A fasorokba kevésbé élénk lombú, zöld levelű fák ültetése javasolt. Kerüljük az invazív, agresszívan terjedő fajok (pl. *Ailanthus altissima* - bálványfa, *Acer negundo* - zöldjuhar, *Amorpha fruticosa* - gyalogakác) és tájidegen fajok (pl. hegyvidéki fenyőfélék) ültetését, valamint a fenntartási munkák csökkentése érdekében az igénytelenebb, „nem szemetelő” fajok alkalmazását javasoljuk. A vasút zajvédelme érdekében is jó szolgálatot tesznek a több szintes növénykiültetések.

Az utcabútorok és berendezések, kisebb építmények alkalmazásánál ügyeljünk arra, hogy egységes, azonos anyagú és formavilágú, összeillő darabokat telepítsünk. Gógánfán is célszerű a padokat, hulladékgyűjtőket, információs táblákat, utcatáblákat, hirdetőfelületeket, korlátokat, kerékpártárolókat és a buszmegállókat esőbeállókat egymással összehangolva készíteni. Törekedjünk arra, hogy ezekre ne egyedi darabokként, hanem egy rendszer elemeiként, egységes arculattal rendelkező elemekként tekintsünk, kialakításukat eszerint határozzuk meg.

Közparkok

A település területén a nagyobb teresedések parkosítottak, amelyek néhány apróbb fejlesztéssel közösségi zöldfelületként is használhatók lehetnek. Hangulatos pihenőhely teremthető például egy-két pad elhelyezésével a kápolna és a templomkert területén. Néhány közintézmény környezete szintén fontos közösségi találkozópontra. Törekedjünk arra, hogy a zöldfelületeket őshonos, a termőhelynek megfelelő fajokból alakítsuk ki, elsősorban lombhullató növényfajták alkalmazásával. A zöldfelületeken alkalmazott berendezések, bútorok lehetőleg egyformák, egymáshoz harmonikusan illeszkedők legyenek, ezáltal hozzájárulva a település rendezett arculatához.

Gógánfa sportpályái jelenleg gyepes, zöld környezetben találhatóak. A pályák tájba illesztésének érdekében törekedjünk ennek megtartására. A pályák körül nagyobb burkolt felületek, építmények létesítése nem javasolt. A Deák Ferenc utca keleti felén létesített pihenőpark tervezett növénytelepítésekkel tovább díszíthető, a helyi színjátszásnak teret nyújtva pedig szabadtéri színpaddal kiegészíthető. A park így még frekvenciáltabb, kellemes kikapcsolódást nyújtó zöldfelületté válhat.

A közterületi zöldfelületek között kiemelt helyet foglal el a műemléképületek környezete. A műemléki környezet megújítását történeti kutatás előzze meg, hogy nemcsak esztétikus, de örökségvédelmi szempontból is hiteles és értékes zöldfelületi megújítás születhessen ezeken a területeken. Az egykori Külley-kastély kertje helyén ma az iskola udvara található, a funkcióváltás miatt ezért az egykori díszkert részleges helyreállítása vagy megidézése csak az épület előtt lehetséges. Szükséges az itt található idős faállomány, a vadgesztenyék és juharfák megőrzése.

Természeti és táji környezet

Gógánfa táji környezetének, kialakult kellemes tájképének megóvása fontos feladatunk. A település környékén ezért a meglévő ipari tevékenységen túl újabb létesítése nem kívánatos. A mezőgazdasági jellegű tevékenységek, szántók, legelők, gyepfelületek, véderdők megőrzése és telepítése biztosítja a hagyományos tájhasználat továbbélését és ezzel együtt a táji környezet fennmaradását. E látványok a település vonzerejét is növelik, ezért törekedjünk védelmükre, megőrzésükre.